

ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE ANNI MDCCLXXIV—V.

—o— FASCICULUS II. —o—

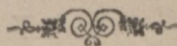
BESZÉDEK,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI MAGY. KIR. TUDOMÁNY-EGYETEM TÉNYLEGES MEGNYITÁSÁNAK MÁSODIK ÉVFORDULATI ÜNNEPÉLYÉVEL KAPCSOLATBAN AZ EGYETEMI 1873/4 ÉVI PÁLYÁZATOK EREDMÉNYE S AZ ÚJ PÁLYATÉTELEK KIHIRDETÉSÉNEK ALKALMÁBÓL

1874 NOV. 10-ÉN TARTATTAK,

ÉS AZ EGYETEM NÉGY TUDOMÁNYKARÁNAK JELENTÉSE A PÁLYÁZATOK EREDMÉNYÉRŐL S AZ 1874/5 TANÉVI ÚJ PÁLYATÉTELEKRŐL.



KOLOZSVÁRTT.

NY. STEIN J. M. K. EGYETEMI NYOMDÁSNÁL, AZ EV. REF. TAN. BÉT.

1875.

378.4 (439.21) "1874" (042)

378.32 (439.21) "1874"



B 11733

I.

BESZÉD,

MELYLYEL

FINÁLY HENRIK

*az erdélyi muzeum-egylet titkára, és az érem- és régiségtár igazgatója,
a magyar tudományos akademia és a római Instituto di corrisponzenza
archeologica levelező, az erdélyi román népmívelő egylet és az országos
gazdasági egylet tiszteletbeli tagja, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara
elnöke, a történelem segédtudományainak ny. r. tanára és a kolozsvári ki-
rályi tudomány-egyetem e. i. rectora,*

AZ ÜNNEPÉLYT MEGNYITOTTA.



Szabad vizsgálódás, önálló szellemi munka és eredetiség az irodalmi működésben: az a hármás jelszó, a melyet a manapi tudományos törekvés zászlójára tűzött és a mely méltán mondható a tudomány fejlesztés és terjesztés megmérhetlen fontosságú közmunkájára kiválóan hivatott tudomány-egyetemek feladata röviden bár, de eléggé jelentősen körülírt czéljának.

Mint minden jelszó, ugy ez is különböző értelmezésnek van alávetve, mindamellott, hogy épen nem bajos a helyes értelmezést eltalálni.

Rég el van ismerve, hogy a valóságos szabadság mindenütt és mindenkor törvényeken alapszik; a törvényt nem ismerő korlátlanság és féktelenség abban különbözik a valódi szabadságtól, hogy soha és sehol jót és üdvöst nem szül, holott a szabadság nyomain mindenütt és mindenkor áldás terem.

A tudományos vizsgálat szabadságát is szabályok korlátozzák; értem a tudományos módszer, a józan kritika, az elfogulatlan tárgyilagosság törvényeit. Épen azért, mivel a tudományos vizsgálódás, tárgyai kiszemelésében tökélyesen korlátlan, a vizsgálódás mikéntjére nézve annál szigorubban köteles

ragaszkodni a kijelölt törvényekhez, mivel, ha nem teszi, irány- és ezéltalan tapogatódzássá és kapkodássá fajulna, a mely a tudománynak, legalább közvetlenül, semmi eredményt se tudna szolgáltatni.

A szellemi munka önállósága is nem abban leli kifejezését, hogy egyáltalában tekintélyt ne ismerjünk; hanem abban mutatkozik, hogy elismerésünk csak akkor kezdődik, ha előbb meggyőződünk, hogy a tekintélybe való hitünket és bizalmunkat arra érdemes képviselőre ruháztuk, sőt még az e meggyőzés után elismert tekintélynek se hiszünk vakon, hanem a mennyire módunkban és tehetségünkben áll, magunk is igyekszünk annak igaz voltáról meggyőződni, a mit mint tudományos igazságot felállítva találunk.

A mi pedig az irodalmi működés eredeti voltát illeti, ez korántsem azt teszi, hogy a ki az irodalom terén foglalkozik a tudomány terjesztésével, annak mindig csak a maga saját új találmányaival kell előállani, annak mindig és okvetlenül csupa újat, még soha sehol el nem mondottat kell felmutatni.

Tudásunk nagyobb része mindenesetre abból áll, a mit tanultunk és még a leghíresebb lángelméknél is, a kiknek a tudomány legnevezetesebb kincsei felfedezését köszöni, a tanulásnak kellett megelőznie az önfeltalálást. A közönséges jó tehetségek irodalmi munkássága tehát mindig jobbára eltanult igazságok tovább terjesztésére fog szorítkozni: de abban is lehetnek eredetiek. Hosszas fejtegetés helyett világossítsa fel ez állítást egy példa a művészet köréből. Az előadó művész a bemutatandó szerep nem csak

jellemét, hanem még az elmondandó beszédek minden egyes szavát is hiven tanulja meg a színi író művéből, és mégis, ha igazi művész, valódi eredeti felfogással egyénített személyiséget képes a néző közönség eleibe állítani.

E megjegyzésekkel kívántam megnyitni egyetemünk mai ünnepét, a mely ez egyetem életében e nemből első.

Az egyetemi pályakérdések kitűzésének ugyanis főczélja az előre törekvő ifjunak módot és alkalmat nyújtani arra, hogy tudományos képességét a legelől említett három jelszó értelmében megkísértse, hogy a jól felfogott szabad vizsgálódásban magát gyakorolja, szellemét önálló munkásságra szoktassa és a tökélyesen elsajátított tudás egészen övé vált forrásából merített anyagból előállított eredeti alkotásban való örömet megízlelje. Hogy ez alkalommal a magában dicséretes, saját öntudatában is kielégítést találó, őszinte, nemes törekvés még anyagi jutalomban is részesülhet, mintegy szerencsés jószerűen annak, hogy a tudományos munkásság még úgy is fizet, ha nem irányul épen egyenesen kenyérkeresetre; ezért uraim! engedjék meg, hogy itt újból ifjú egyetemünk nevében őszinte és forró hálát mondjak sz. kir. Kolozsvár városa nemes közönségének, a kinek jól felfogott, nemes áldozatkészsége nyújtotta nekünk a módot, hogy előre törekvő ifjuságunk nemes versenyét egy kézzelfogható jutalom ösztönével is fokozhassuk.

A valóban nemes tett nem szorul dicséretre; az igaz jóttevőt nem vezérli a háladatosságra való számítás. Annál szorosabb kötelessége annak, a ki

jótéteményben részesül, hogy háladatosságának minden alkalommal a lehető legnyilvánosabb kifejezését adja, és ne csak az egész világ színe előtt hálára kötelezettnek vallja magát, hanem a mennyire lehet, tettel is bizonyítsa be háladatosságát.

A midőn mi elismervén, hogy jelen körülmények közt sz. kir. Kolozsvár városa díjalapítása ifju. egyetemünkre nézve valóságos jótétemény, hálánkat nem csak szóval kívánjuk kifejezni, hanem tettel is; leghelyesebbnek láttuk e város nemes közönsége által alapított díjak kiosztását nem csak magára megünnepelni, hanem az ünnepély díszét azzal is emelni, hogy egybekapcsolván azt egyetemünk tényleges megnyitásának évfordulati emlékünnepével, kettős ünnepet üljünk, a hála és az öröm egyesült ünnepét.

E kettős ünnepet ezennel megnyitván, felkérem az egyetem tekintetes tudománykarainak dékánjait, sziveskedjenek egyenként előterjeszteni a lefolyt évi pályahirdetésekről és jutalom odaitélésekről szóló jelentéseiket.

II.

Az

EGYETEMI NÉGY TUDOMÁNYKAR

J E L E N T É S E I

az 187³/₄ tanévi

PÁLYÁZATOK EREDMÉNYÉRŐL,

ELŐADVA

AZ ILLETŐ KARI DÉKÁNOK

ÁLTAL.



I.

A jog- és államtudományi kar jelentése.

Tekintetes egyetemi Tanács!

A jog- és államtudományi kar által, a sz. kir. Kolozsvár város által tett alapítványból az 1874-ik évben jutalmazandó 5 pályakérdés tüzetett ki.

A kitüzött pályakérdések közül az 1-ső szám alatti római jogira: „A végrendeleti alakok kifejlődési története Justinian császár törvényhozásáig bezárólag;“

A 3-ik szám alatti pénzügyi és közigazgatási jogira: „Adassék elő Magyarországon a királyság alapítása óta 1848-ig fennállott jog- és igazgatási rendszer, tekintettel a különállás korszakában fennállott erdélyi pénzügyi rendszerre;“

És a 4-ik számú büntető jogira: „Fejtessenek ki azon elvek, melyek valamely büntető törvény büntetés rendszerének megállapításánál irányadók, s mutattassék ki, hogy hazai viszonyainkhoz képest, az alkotandó magyar büntető törvénykönyvben minő büntetés rendszer alkalmazása kívánatos;“ a kiszabott határnapig pályamű nem érkezett be.

A 2-ik szám alatti jogtörténeti azon kérdésre, hogy: „Ismertessenek meg az erdélyi régibb urbéri

viszonyok s fejtessek ki azoknak fejlődése a legré-
gibb időtől az 1848-ik évig;“ egy: „*Keservesen*
végzi — vármegye robotját, (Arany J.) jeligével el-
látott pályamű adatott be. Ennek megbírlására a
kar részéről dr. Kolozsvári Sándor és dr. Óvári
Kelemen ny. r. egyetemi tanár urak kéretvén fel,
véleményöket a következőkben terjesztették a kar
határozata alá:

„A tekintetes jogi karnak f. év október 5-ről
778.—187³/₄. sz. alatt kelt határozatával a ‘*keserve-
sen végzi — vármegye robotját*,’ jeligével ellátott
pályamunka bírlására megbizatván, annak ered-
ményéről van szerencsénk a következő véleményes
jelentést előterjeszteni:

Pályázó, a mint előszavában maga is beismeri,
a feladott pályakérdést egészben ki nem fejtette
ugyan, de a magyar-, székely- és szászöldi urbéri
viszonyok külön választott fejtegetése szükségessé-
gének, nemesak jelzése, hanem nagyobb részben
alapos tárgyalása által elismerésre méltó bizonysa-
got tett arról, hogy Erdélynek úrbériségre nézve is
mozaikszerű jogviszonyait kiváló szorgalommal, ere-
deti források után is, nyomozta és tanulmányozta.

Terjedelmesebben a magyar úrbéri viszonyo-
kat fejtegeti, főkép az 1791-ik évig terjedőleg. Vi-
szonylag kellő részletességgel, de nem tudományos
rendszerben tünteti fel, ugy a jobbágység keletke-
zését, mint a kifejlődött úrbéri viszonyoknak tör-
vényhozásilag közvetített átalakulási phasisait.

Azouban ezeknek belső, és politikai történelmi
okait, nemzetgazdászati s a magán- és közjogi vi-

szonyokkal való összefüggését kellőleg nem méltányolta.

Valamint az úrbéri viszonyokban létezett elveknek történelmi fejlődését is egészen mellőzte, s így műve magasabb szempontra nem emelkedett.

Ezekon kívül az 1791-en innen eső, s pályázó által is kiemelt főmozzanatok, a jelentőségük által igényelt mértékben feldolgozva nem lettek, sem pedig az úrbérivel rokontermészetű viszonyok, kellő figyelemben nem részesültek.

Az egész pályamunkának legnagyobb becsé, — mondhatni kizárólag — az aránylag röviden tárgyalt székelyföldi úrbéri viszonyok ismertetésében feltalálható.

Ezen értéket pályázó csak az általa idézett eredeti, eddig feldolgozatlan, adatoknak részletesebb kifejtése által a részben úgy sem tagadható abszolút értékke emelheti vala.

A szászföldi úrbéri viszonyokra nézve (kiegészítésül czim alatt) pályázó csak néhány észrevételek tétele mellett maradt, a mit ama viszonyok tudományos feldolgozásának tekinteni nem lehet ugyan, de másfelől e rövid jelzések magukban is indokolni látszanak az előszóban kifejezett állításnak valóságát, hogy a kérdés terjedelméhez képest a pályázati időnek aránylag rövid volta gátolta pályázót, állítólag összegyűjtött e tárgyú adatainak feldolgozásában.

Eltételezve a fennebb jelzett, s részint az idő rövidege, részint a fennforgó nehézségek által indokolt hiányoktól: a pályamű általában a szorgal-

mas kutatást, alapos tanulmányt és a kérdés megfejtése helyes irányának felfogását tanúsítja, mely a hiányoknak pótlása, illetőleg szerző által ígért kiegészítése által az e téren különben is kis körű irodalmunknak nagy hézagot pótló előnyére válhatnék.

Ezeknek tekintetbe vételével a munkát a pályadíjra méltónak, s a díjt pályázó részére kiadandónak véleményezzük. Kolozsvártt, 1874. október 21. Dr. Kolozsvári Sándor s. k. Dr. Óvári Kelemen s. k.“

Ezen véleményt a jog- és államtudományi kar egyhangu határozattal elfogadta, magáévá tette, azon hozzáadással azonban, hogy még esmeretlen szerző köteleztessék, azon esetre, ha dolgozatát kinyomatni akarná, a fentebbi bírálatot, a mű bevezetésül szintén kinyomatni.

Ezek szerint a kar a pályaművet a kitűzött 100 o. é. frt jutalomra érdemesnek jelentette ki; felbontatván a jelígés levél, szerzőül **Szolga Kálmán**, 4-ed éves joghallgató tünt ki. *)

Az 5-ik szám alatt kitűzött nemzetgazdasági azon pályakérdésre, hogy: „a Ricardó-féle meg a Carey-féle egymással ellentétes nézetek a járadéknál (Rente) megvizsgálandók és kimutatandó, hogy melyik nézet felel meg inkább az objectiv igazságnak,“ ugyancsak egy „*Öszhang a mindenség önalkotta törvénye*“ jelígejű pályamunka érkezett be, a melynek megbírálására dr. Berde Áron és dr. Concha Győző ny. r. tanár urak lettek felkérve.

A bírálók véleménye a következő:

*) Pályanyertes az ünnepélyen nem lévén jelen, a pályadíj hivatalos úton kézbesítettett.

„Alulírottak a nemzetgazdasági pályázat eredménye fölött, ámbár, hihetőleg az idő rövidege miatt csak egy pályamunka érkezett be, örömmel teszik jelentésüket.

A benyújtott pályamunka átolvasásából ugyanis arról győződtek meg, hogy annak szerzője a kitűzött kérdés horderejét teljesen felismerte, azt szorgalommal tanulmányozta, a vitás kérdés fejtegetése és megbirálására szükséges helyes ítélő tehetséggel bír, általában pedig a tudományos vizsgáladás és munkálkodás mikéntje iránt tájékozva van, mely fentebbi körülményt a pályázat legörvendetesb jelenségének kell hogy tartsanak, miután a pályázó további fejlődésére sokkal nagyobb jelentőségű, mint ilyen nélkül még oly nagy szorgalom. Eltekintve a pályamunkában itt-ott előforduló, s annak hátrányára levő dagályosság és kitérésektől; eltekintve Carey tanának a természetet illetőleg némi részben hibás felfogásától s egyes apróbb pontatlanságoktól, a dolgozat lényeges hibájának tekintendő, hogy a Ricardo és Carey-féle tanokat dogmatörténeti előzményeik és átmeneteik nélkül veszi tárgyalás alá, hogy a járadéktan jelentőségre emelkedésének okaival nem foglalkozik, hogy nemcsak bírálólag, hanem fejtegetőleg is tárgyalja a kitűzött tanokat, holott azok ismerete előfeltételezve van, s csakis eredményeik expositioja váratik, továbbá, hogy a két tan jelenlegi irodalmi terjedtségével nem foglalkozik, de végül legfőbb hiánya, hogy a kérdést külterjileg sem fejezi be, a pályázati határidő lejártáig a dolgozatnak csak egy része küldetvén be, s bár e hiány később pótoltatott, ezen a pályázati határidő lejártá

után beadott épen lényeges, lehet az említett hiányokat is pótló részre a pályázati szabályok világos rendelete szerint tekintettel lenni, s ennél fogva a dolgozatról érdemleges bírálatot adni nem lehetett.

Mindezeknél fogva alulírt bírálók, miután előtük bár örvendetes oldalokat feltüntető, de még is csak esonka részlet feküdt, mely által a kérdés külterjileg sem nyert megoldó befejezést; a díjat kiadhatónak nem vélik, s a kérdés újbóli kitűzését bátrak javasolni. Dr. Berde Áron s. k. és Dr. Concha Győző s. k. ny. r. tanár.“

Ezen véleményyt a tanári testület magáévé tévén, a jutalmat nem ítélte kiadandónak; a szerző nevét tartalmazó jeligés levelet — felbontatlanul — megsemmisítette, s egyszersmind a fentebbi pályakérdést a folyó évi új pályázatra is a már kitűzve volt 1. 2. és 4-ik számú pályázatokkal együtt, kitűzetni határozta.

A jog- és államtudományi karnak Kolozsvártt, 1874. október 26-án tartott üléséből.

DR. CSIKY VICTOR m. p.
a jog- és államtudományi kar e. i. dékánja.

II.

Az orvosi kar jelentése.

Tekintetes egyetemi Tanács!

Van szerencsém az 187⁹/₄-iki tanévre az orvosi kar által kitűzött s szabad kir. Kolozsvár vá-

rosa alapítványából jutalmazandó pályakérdésekre vonatkozó pályázatok eredményéről való hivatalos jelentést a következőkben előadni:

A) Kitzetett az 187³/₄-iki tanévre az orvosi kar részéről hat pályakérdés, nevezetesen:

1.) A boncztanból: „Álltassanak elő a boncz-tani museum részére visszamaradandó készítményekben: α) a gerinczagi idegek által képzett felső és alsó nyaki idegfonat a belőle eredő izom- és bőr-ágakkal együtt, különös tekintettel az agy- és nagy együttérző ideg ágaivali összeköttetéseire; ϕ) le-étetési eljárás módszer szerint álltassék elő egy lép és két vese. A készítmények mellé egy azoknak kimerítő leírását tartalmazó írásbeli értekezés csatolandó.“ Jutalomdíj 100 frt.

2.) Az élettanból: α) „Mutattassanak ki az izlési érzék végkészülékei, névszerint pedig az idegek összefüggése az izlés érzéki sejtekkel. β) Mutattassék ki kísérletek által a v. Ebner Victor által leirt savós mirigyek jelentősége az izlési folyamatokra nézve. γ) Tétessenek pontos kísérletek az izleti érzetek helyi lefolyásáról.“ Jutalomdíj 100 frt.

3.) A kórboncztanból: „Adassanak elő a kórboncz-tani intézetben rendelkezésre álló anyag felhasználásával a rákos daganatok elsődleges kifejlődésére és tovaterjedésük módjára vonatkozó elméletek. Mily gyakran és mely szervekben fordulnak elő a különböző rák-alakok“. Jutalomdíj 50 frt.

4.) Az általános kórtanból: „Adassanak elő az örökletes betegségek (morbi haereditarii) kórszár-

mazási szempontból, különös tekintettel a vérrokonság- és fajkereszteződés befolyására.“ Jutalomdíj 50 frt.

5.) A belgyógyászatból: „Adassanak elő a szivburoklobnak kóroktani és kórboneztani viszonyai, továbbá tünetei, kórlefolyása, kórisméje, kórjósata és gyógykezelése.“ Jutalomdíj 50 frt.

6.) A sebészetből: „Adassék elő a sebek gyógykezelése, tekintettel a mult és jelenkori erre vonatkozó nézetekre.“ Jutalomdíj 50 frt.

A pályairatok idegen kézzel tisztán leírva és lapszámozva névtelenül, de jeligével ellátva adandók be. A pályázó nevét rejtő jeligés levelek lepecsételve melléklendők. A benyújtás határideje 1874 október 1-seje. A jutalomdíjak kiosztási ideje 1874 november 10-e. Csak ezen egyetem hallgatója tarthat igényt a pályadíj elnyerésére. Ezen fenérintett pályakérdések közül a 4 elsőre pályamunka nem érkezett be, csupán csak a 2 utóbbira, nevezetesen: az 5-ik számú, belgyógyászati kérdésre, mely így hangzik: „Adassanak elő a szivburoklobnak kóroktani és kórboneztani viszonyai, továbbá tünetei, kórlefolyása, kórisméje, kórjósata és gyógykezelése,“ egy pályamű nyújtott be 1874-iki szeptember 24-én 897 orvk. sz. alatt következő jeligével: „*Πρωτον το μη βλαπθειν*;“ továbbá a 6-ik számú kérdésre, mely így szól: „Adassék elő a sebek gyógykezelése tekintettel a mult és jelenkori erre vonatkozó nézetekre,“ 1874-iki szept. 30-án 906 orvk. sz. a. a következő jeligével ellátva: „*In certis unitas, in dubiis libertas, in omnibus veritas*,“ érkezett az orvosi kar decani hivatalához.

A szerzők neveit rejtő lepecsételt, s illető jeligével ellátott levelek rendben találtatván eltétettek.

A kolozsvári m. kir. tud. egyetem orvostudományi karának 1874-ik évi október hó 10-én tartott első rendkívüli ülésében a pályaművek bémutatattatván, egyszersmind bírálatra kiadattak, nevezetesen a belgyógyászati pályamunka a szaktanár távollétében Dr. Genersich Antal és Dr. Ajtai Sándor tanároknak; a sebészeti pályamű pedig Dr. Brandt Józsefnek a sebészet tanárának és Dr. Géber Ede tanárnak, kik is az orvosi karnak 1874-iki november hó 7- és 9-én tartott 3-ik rendkívüli ülésében bírála-
taikat illetőleg véleményes jelentéseiket felolvasták.

a) A szivburoklobról sat. szóló, s 897 sz. a. 1874-iki szept. hó 24-én beérkezett s e jeligével „Πρώτον τὸ μη βλαπθεῖν“ ellátott pályamű felőli véleményes jelentés következő:

„Tekintetes tanári kar! A tekintetes karnak 1874-iki október 10-én tartott üléséből a belgyógyászati pályakérdésre: „Adassanak elő a szivburoklobnak kóroktani és kórboneztani viszonyai, továbbá tünetei, kórlefolyása, kórisméje és gyógykezelése,“ „Πρώτον τὸ μη βλαπθεῖν“ jelige alatti műnek megbírálásával bizatván meg; van szerencsénk a következőket jelenteni:

Szerző a szivburok boneztani és tájboneztani leírását, valamint annak rendes állapotában észlelhető természettani (218 tört negyedré lapon) tüneteit előre boesátva kellő összefüggésben és elég terjedelmesen adja elő a szivburoklob különböző alakjainak kórboneztanát, oktanát, általános és helybeli tüneteit, lefolyását és kimeneteleit, kórisméjét,

kórjóslatát és gyógykezelését. Habár szerző a szivburok élettani értékére nézve és a szivburoklob kórboneztani viszonyait illetőleg egyes helyeken a legujabb buvárlati vívmányok ismeretének némi hiányát árulja el, mégis a munka egészben véve a szakirodalom szorgalmas tanulmányozását, s elegendő józan felfogást tanusít, és e mellett rendszeres gondolkodásnak és leirási képességnek bizonyítékát adja.

Szerző munkáját úgy látszik eredetileg német nyelven írta, s gyarló magyarsággal fordította le, mi a dolgozatnak jelentékeny hátrányára lenne felróható; tekintve azonban a tárgynak orvos-természettudományi voltát és azon körülményt, hogy a kérdésre csak is felsőbb éviiek lehettek képzettségileg illetékesek, ezek pedig egyetemünk fiatal volta miatt nem ezen egyetem neveltjei, s igen könnyen feltehető: miszerint összes előtanulmányait idegen nyelven végezte, ezen hátrány mellőzhető lenne, miért is tekintettel a pályakérdések ez idő szerinti gyakorlati céljára, mely kezdőknek a mélyebb és terjedelmesebb tanulmányozásra való serkentésből áll, véleményünk oda irányul, hogy a kitűzött jutalomdíj szerzőnek oda ítéltsék. Kolozsvártt, 1874. évi november 7-én. Dr. Genersich Antal s. k. Dr. Ajtai Sándor s. k.“

Ezen jelentéstételt az orvosi kar egyhangulag magáévá tette, s a kitűzött 50 frtnyi jutalmat szerzőnek kiadatni határozta.

b.) A sebészi pályamunkáról, mely 1874-iki szeptember 30-án 906 orvosk sz. alatt e jellegével:
„In certis unitas, in dubiis libertas, in omnibus ve-

ritas," ellátva nyújtatott be, az illető bíráló tanárok véleményes jelentése következő:

„Tekintetes tanári kar! A sebek gyógykezelése tekintettel a mult- és jelenkori erre vonatkozó nézetekre“ czimű pályakérdésre beérkezett 89 lapra terjedő pályamunka bírálatát a következőkben bátrak vagyunk összefoglalni:

A pályamunkában a sebek gyógykezelésére vonatkozó legrégebbi nézetek az orvostan s különösen a sebészet fejlődésének rövid történelmi leírásában állítatnak össze. E rövid történelmi vázlatban helyesen említetik meg, hogy az ó korban az orvoslást rendet képező egyének gyakorolták, megemlítetik a Sanskrit „Ayur veda“ czimű jeles orvosi mű, a mely szerint az orvosi tanokról már akkor igen helyes nézetek uralkodtak, u. m. a belgyógyászat és sebészet csak egyesítve képezik a tökéletes orvost stb. Röviden, de értelmesen s úgy látszik a régi orvosi irodalom és történelem kellő tanulmányozása alapján említetnek meg tovább a görögök, rómaiak, araboknak a nézetei a sebek kezelése felől, kijelelvén Hipocrates, Claudius, Galenus, Rhazes, Avenzoar, Avicenna és Abulkasim jeles műveiket. A tudományoknak az újabbkorszaki fejlődése Vesal, Fallopius, Eustachio, Paracelsus Harvey bonczani, Pare, Petit, stb. sebészi tanulmányaik által jelöltetik ki, a melyek a gyógykezelésre irányadók lettek. Erre a pályamunka a sebek felosztásával foglalkozik, még pedig azoknak az okai, terjedése- és bonyolodására nézve. Ezen felosztás kellő ismeretek alapján történt.

Említés tétetik azon sebek tulajdonságairól, a

melyek gyors hegedés útján, nemkülömben azokról, melyek csak genyedés által gyógyulnak meg, hozzá esatolván ezen körülményekhez a teendőket is. Így áttérve a gyógykezelésre, a vérzés csillapításával kezdi meg azt, a melyet terjedelmesen és pontosan leír. Első sorban a gyors hegedéssel foglalkozik, melyre nézve 1) ezen sebek körüli eljárást (összetapasztást, varratokat, stb.) 2) azok gyógyulásánál előforduló kórtüneteket és szövettani mozzanatokot említi fel. Az utóbbiakra nézve, különösen csak a sejszaporodás általi szövetképlestről van szó.

A sebek gyors gyógyítása céljából értelmesen hozatnak fel: 1) a seb felnyitása, 2) a képlés, 3) az átültetés. A pályamunka áttérve a genyedés általi sebgyógyulásra, a hol azon sebek kellőleg jelezve vannak, a melyek csak genyedés által gyógyulhatnak meg, (u. m. a zúzott, mérgezett, stb. sebek) különösen a zárt- és nyílt sebkezelés tárgyolásába bocsátkozik. E két gyógymódbani nézetek kellő értelmességgel fejtetnek meg, habár nem egészen kimerítően. Az egész pályamunka egy még nem végzett orvostanhallgató által összeállítva dícsérendő esmeretekről tanuskodik, a melynek folytán a kitűzött jutalomra érdemesnek tartjuk. Dr. Brandt József s. k. Dr. Géber Ede s. k.“

Az orvosi kar e véleményes jelentést beható tanácskozás után magáévá tévén, az 50 frtnyi jutalmat szerzőnek kiadatni egyhangulag elhatározta. Ezek után a szerzők neveit rejtő, az említett jelíggel ellátott s kellőleg lepecsételt levelek felbontatván, kitünt, hogy a) a szivburoklobról stb. szóló s „Πρωτον το μη βλαπτειν“ jelíggel ellátott mű szer-

zője **Weisz Miksa**, 5-öd éves orvosnövendék. *)

b) A sebek gyógykezelését stb. tárgyazó s „*In certis unitas, in dubiis libertas, in omnibus veritas*“ jeligével ellátott mű szerzője **Ajtai Endre**, 5-öd éves orvosnövendék. **)

Ezzel az orvos kari pályázatok eredményéről szóló jelentésemet bevégezem, tisztelettel vagyok stb.

DR. MAIZNER JÁNOS,
az orvosi kar e. i. dékánja.

III.

A bölcsészet, nyelv és történettudományi kar jelentése.

Tekintetes egyetemi Tanács!

A nemes szab. kir. Kolozsvár városa alapítványából karunkra eső 400 frt. pályadíj összegből négy pályakérdés hirdettetett ki 100—100 frt pályadíjjal. A kitűzött határidőre f. évi október 15-re azonban csak három kérdésre érkeztek be pályaművek, u. m. a magyar nyelvészetire egy, az egyetemes történelmire három, s a magyar történelmire egy. Ezek a szabályszerű módon megbiráztatván, a f. hó 8-án tartott rendkívüli ülésben tárgyalattak.

*) Az 50 frt pályadíjösszeg pályanyertes Weisz Miksának az ünnepélyes ülés színe előtt kiadatott.

**) Az 50 frt pályadíjösszeg pályanyertes Ajtai Endrénének az ünnepélyes ülés színe előtt kiadatott.

Miről az eredményt következőkben terjesztem elő :
 I. A magyar nyelvészeti kérdés volt: „Mutassa ki értekező az irodalmi művekből vett minél számosabb példa által: mily előnyei vagy legalább figyelemre méltó tulajdonai vannak a középkori magyar próza nyelvének az utóbbi idők prózájának nyelvéhez képest?“ A beérkezett; „*Itt élned . . . kell*“ jeligés dolgozat Imre Sándor és Szász Béla ny. r. tanároknak adatott ki bírálatra. A beadott bírálatok a következők. Imre Sándor jelentése szerint a „szerző elég gondosan összegyűjtötte és összeállította a középkori magyar nyelv előnyös vagy figyelemre méltó tulajdonait. De található volna más olyakat is, melyek például a szóképzésre tanulságosak vagy más tekintetből a nyelv tudományára nézve megfontolást érdemelnek. Igen röviden említi, s mindent egy szempont alá fogva, és így kellőképpen meg nem különböztetve a mellékmondatok participialis összevonását, nem mutatván ki, mit lehet az eféle összevonás módjai közül magyarosnak, mit kell latinostan tartanunk, mit lehetne ma is követnünk, mit nem. Nem fordított eléggé gondot a régieknek elavult szavaira, szóképzésére, melyekről pedig közkezen forgó tankönyvek is szólnak. Így az *at—et-re*, melyet nem csupán bevégzett cselekvés értelmében használtak, csak úgy mint a mai nap ilyekben: menet, jövet, látat, hallat, sütet stb. Nem említ oly képzéseket, melyek pedig helyes voltukért figyelmet érdemelnek: ezerlő, negyedlő, szentelő (pap), igazolat, ingadó, folnagy, leletezett, sütet, ravó, enni, fegyelmes, felebarát, kincesz, tézrik stb. Ellenben sokacska az, és nem egészen helyes, mit

a h o g y használatáról mond, dicsérvén a régiéket hogy a mondatokat rövidíteni jobban tudták. Elve, a h o g y mellőzésének ajánlása, megáll; de sokra és kiesinyes dolgokra is kiterjeszkedik. Az irányra nézve nem említi, a szép rövidség mellett, melyet ismét lehetett volna különböző mozzanataiban s jelentkezéseiben részletesen s különböző szempontok alá fogva tárgyalni, erősebben kitüntetni, nem említi a jó hangzatoít, mely itt-ott, például a Ferencz legendában, az Érsekújvári codex némely helyein a rithmusos hangzat szerencsés követéséig emelkedik. Összszevethető vala ezeket péld. a zsoltárfordításokban a későbbi idők terjedtebb beszédével; nem érinti a szabatosságot, mely ellen a középkoriaknál ritkábban találni vétséget, mint utóbb a fejlődésnek indult prózában, melynek nehézkessége, túlhalmozottsága igen szembetünő. E hiányok mellett is, a dolgozat a nyelvtörténet és nyelvtudomány komoly és sikeres tanulmányát, ennél fogva értékes tartalmat, ezen felül szabatos, esinos és lelkes előadást tüntetvén elő, szerzője dicséretet és jutalmat érdemel. A pályadíjt e műért kiadandónak vélem. Kolozsvárt, 1875 november 8-án. Imre Sándor s. k. m. nyelvt. és irod. tanár.“

Szász Béla ny. r. tanár az „*Itt élnek . . . kell*“ jeligéjü pályaműről, melynek feladata: „A középkori magyar próza nyelvének nemely előnyeit és figyelemreméltó tulajdonait a későbbi idők prózája felett“ kimutatni, a következő bírálati megjegyzéseket terjeszté elé. — „A pályamű bevezetése abból a feltételtől indul ki, hogy nyelvünk szerves fejlődési utat tett meg, ha a fejlődési menetnek elégséges

számu irott művek hián, nem birjuk is minden momentumát kimutatni, s legkevésbbé az átmenetet a középkor prozájáról az újkorira, mihez képest itt rohamosabb és több oldalu hatások működését teszi fel. E két kor nyelve és prózája közt szemlélhető ez aránytalan távol, azonban a pályázót nem kicsinylésre, sőt inkább komoly méltatásra indítja a középk. m. nyelvészet maradványainak, mert bennök a még irodalmivá teljesen nem alakult nép nyelv megvesztegetetlen sajátságait látja és ismeri meg, leszámítva azt a befolyást, melyet a középk. m.-ra a latin nyelv gyakorolt. A feladat aztán, melyet a kiindulási pontok megjelölése után, a pályamű magának kitűz, a következő: mennyiben szolgálhatott alapul az őseredeti magyar nyelv az újabb irodalmi styl (azaz nyelv) megalakulásának, s emez mennyiben fejlődött amannak törvényei szerint és alapján? E czél elérését nyelvtörténeti kutatások nyomán reméli keresztül vihetőnek, „vizsgálván a középkori magyar prózát és összehasonlítván az újabbkorival 1., mondattani és 2., stylistikai szempontból.“ A pályázó tehát e vázlatos körvonalazásból láthatólag, valamivel magasabb feladatot tűz ki magának a pályakérdésnél, mert nem csak egyszerű összehasonlítást akar adni a két kor prózája között, hanem — bár illő szerénységgel — át akarja hidalni a tényleg meglevő űrt, mely a középk. m. és új m. nyelv között szemlélhető. Hogy azonban e magasabbra tűzött elméleti czél a gyakorlatban, a pályamű megoldási részében teljesen elérve nincs: a munkálat további részletei eléggé bizonyítják, — bár szerző ez irányu törekvéseit sem lehet kicsinyelnünk, kivált ha számba vesszük, a

magyar nyelvtudománynak általában való fejletlen voltát, és az e körbe vágó tudományos munkálatok esekély számát. S legkivált akkor, midőn mint nálunk, a középtanoda alig nyújt növendékeinek csak valamit is a magyar nyelv tudományos ösmeretéből, s így az egyetemi hallgatótól — bármily kitünő vezérllet mellett is — alig kívánható az önálló tanulmányozás akkora mértéke, hogy az irott művek egyszerű forrásaiból a segéd munkák hiányában ily bonyolult feladat megoldására elég erővel rendelkezék. A pályamű feladatának megfejtésére először is a magyar mondatot vizsgálja, kimutatja, hogy a k. m. mondat sokkal egyszerűbb a mostaninál, előbb a HB. mondatszerkezetét, nyelvtani sajátságait fejtegetvén részletesen: majd a középkori biblia-fordítások, elmélkedések, és szent emlékiratok mondatának vizsgálására tér, e két utóbbi egymás közt, meg az ú. m. mondattal vetvén össze. A HB. nyelvének sajátságait sorolván fel, igazolni kívánja a tól és ből megkülönböztetésének hiát; megrója (bár nem feltétlenül) az is ma szokatlan elhelyezését, felsorolja a szóegyeztetési szabálytalanságokat; érinti a mind igehatározónak határozatlan számnév helyetti alkalmazását, s ezt nem tekinti magyartalanságnak; az ért helyett használt miá-nak azt a magyarázatot adja, hogy akkor az ért és miatt jelentése még nem vala teljesen különválva; ugyancsak a jelentés még meg nem szilárdult voltával igazolja az úl rag-nak a szor helyetti használatát; szép rövidségnek tartja az igekötők hiát, dicséri a mondatok egyszerűségét, s mellékmondatok összevonását, s a hogyan mondatok ez általi elkerülését; a n a k mellőzése

útján elért rövidséget; a névelő kihagyását stb. A középkori iratok sajátosságai közt a részeltető genitivust latinismusnak tartja; a mondat kezdő sem ily használatát feltétlenül nem ítéli el; a jelzők hátul vezetését igazolni törekszik; a tárgyas és tárgyatlan igeragozás feleszerelését avval magyarázza, hogy a névelő nélküli tárgyszót tulajdonnévnek tekintti (a HB.-ben is), a cselekvő ige melletti nevek tárgyragának mellőzését és többes számu szóvonzatát nem tartja helyesnek, de némileg tudja igazolni mai közhasználatu példákkal is; a névelő elhagyását, változatosság czimén, sokhelyt helyesli, más-hol hibáztatja, a szórendet néhol hibásnak találja; a mellékmondatokkal bővített mondatok gyakrabban fordulnak elő, mint a HB.-ben, de mégis sokkal kisebb mértékben, mint az um.-ban, s ezt sok tekintetben előnyösebbnek tartja, dicsérvén itt is a mellékmondatoknak az infinitivus és a részesülők segélyével történő öszszevonását, szemben az um. elterjedt és hogy-os formákba fulladó öszszetett mondataival, e részben gyakorlati útastításokat adva a tisztább és magyarosabb mondatalkotásra, s végül a középkori körmondatot is bemutatja. — A pályamű második, s sokkal rövidebb s töredékesebb része a középkori prózai stylussal foglalkozik s előadja, hogy a középkori próza stylja még nincs megállapodva, mivel nagyon közel áll a népieshez: népies pongyolaság, a szók jelentésének általánosabb természete, de egyszersmind melegebb, közvetlenebb érzelmesség, nagyobb rövidség s egyszerűség a fő jellemvonások, — az egész dolgozatot pedig általánosságban tartott felsőhajtás rekeszti be a ma-

gyarmanyelv satnyulása, s a magyaros nyelvhasználat iránti közöny felett. A pályamunka menetének e vázlatja körülbelől szemünk elé állítja előnyös, de hátrányos oldalait is. Általában dícsérettel emelhetni ki a dolgozat részletes figyelmét, melylyel a HB. és a középkori iratok nyelvanyagát vizsgálja, s e szerint valóban a források tanulmányozásához lát. Értő tekintettel mélyed vizsgálat alá fogott tárgyába, s összehasonlításai találó vonásokat keritnek felszínre, segítségére szolgálván ebben mind előzői e körbe vágó tudományos munkálatai, mind a források ismerete, mind az író egészséges nyelvérzéke. A nyelvfejlődés igaz elvéből indulván ki, ott, a hol az irott művek tapasztalati alapján haladhat, biztosan vonja következtetéseit, a hol pedig hiányzik az alap: tappintatos hozzávetésekkel segít magán. De, ha, mint fennebb jelzők, nyelvünk fejlődési egymásutánjának kimutatására is vállalkozott, jobban előtérbe kell vala állítania azt a fejlődést, melyet középkori irott műveink, a HB-del összehasonlítva, tanúsítanak; valamint rá kell vala mutatnia a dolog ama természetes menetére, melyszerint a nép gondolatkörének terjedésével, beléleti adatainak gyarapításával is, ugy szellemi működésének fokozódásával az összetettebb mondat-alakítás is lépést tart, s így az egyszerűbb mondatok használata nem eo ipso előnyeakm. nyelvnek az un. felett, hanem csak akkor, ha ott magyaros egyszerű mondatok állanak az itteni nem magyaros összetett mondatokkal szemben. Ezért, például, nem adhatunk igazat szerzőnek akkor, a midőn műve 57—8 és 59 lapjain Eötvös egy kifogástalan magyarságu szónoki körmondatát a R. m. ny. etc.

egy összetett mondatával veti össze, ennek a fölött való előnyére, — a mint a pályamű más helyein is túlságos dieséretet halmoz a km. nyelv egyszerű, rövid mondataira; mert az eszme-gazdagság szükségkép megkivánja a szövevényesebb mondatalkotást, — a mi ismét nem azt teszi, hogy ne állanánk szerző pártjára akkor, a midőn a legújabb s legkivált napi irodalom nyakatekert magyarsága ellen száll sikra. Egy másik megjegyzésünk a dolgozatra az, hogy inkább feldolgozásra alkalmas anyagot, mintsem rendszeresen és egyenletesen kikerekített művet tár elénk; a toll alá került tárgyat nem meríti ki egészen, hanem csak töredékesen; ismételve visszatér reá (p. o. a mellékmondatokra), s evvel dolgozata tervszerűségét esorbítja. Abban sem lehetünk egy véleményen a szerzővel, hogy a HB. és a km. nyelv némely oly sajátságait igyekszik igazolni, melyeket inkább a fejletlenebb nyelvállapotok tényeiül kell vala feltüntetnie, s így igazolásuk helyett magyarázatukat adnia. Ha még megjegyezzük, hogy a styl tárgyalása aránytalanul rövidre ütött ki, s hogy a mű befejezésül szerettük volna a részletes vizsgálatok eredményeit összesen feltüntetve látni; s ha már nem kívánta a pályázó a km. nyelv hangtani, szóragozási és származtatási sajátságait is vizsgálni, legalább a szókötési és stylistikai vizsgálat facitját foglalta volna össze, mint p. o. Imre Sándor vagy Toldi Ferencz irodalom történeti tankönyve is megteszi —: főbb megjegyzéseinket, mert a részletezésre, sem idő, sem alkalom, megtevők. És most mindezeknek nyomán a kérdéses pályamű felől a következő véleményt terjesztem a t. kar elé: Az „*Itt élne . . . kell*” jeligéjü ma-

gyar nyelvtudományi dolgozat bevégzett tökélyű műnek nem mondható ugyan, de alap felfogását, gondolatmenetét, s tételeit általában helyesnek tartom. Ezeknek okán, s tekintve az egyetemi hallgatók számára kitűzött pályadíjak azon célját, hogy általuk az egyetemi hallgatók a tudományos kérdésekkel való behatóbb és önálló foglalkozásra serkentessenek, s hogy a kilátás, mely a pályadíjak kitűzésével jár, nem annyira a tudományos értékű dolgozatok előállítására mint inkább az ön munkásság elősegítésére terjedhet: a tisztelt kar által a magyar nyelv tudományi pályakérdésre kitűzött díjat az „*Itt élned . . . kell*“ jellegű pályamű szerzője részére kiadandónak tartom. Maradván Kolozsvárt 1874 november 7. A tisztelt kar kész szolgálja Szász Béla sk.“

E jelentés szerint a pályamunka mindkét bíráló lényegileg egyező bírálata alapján a jutalomra érdemesnek találván, a kitűzött 100 frt. pályadíjjal jutalmazandó. Szerzője, a mint a jelíges levél felbontása után kitűnt, **Lengyel János** III-ad éves bölcsészeti hallgató.*)

II. Az egyetemes történelmi kérdés volt: „Fejtessek ki, hogy az arab állam és különösen az arab cultura mit eredményezett kelet-, és mit Európa népeire nézve?“ Beérkezett 3 pályamű. Az egyik jelígeje: „*Historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuncia vetustatis*“; A másodiké: „*Keressetek alkalmat a hajdanra viszszanézhetni, s érte melegülni*“; a harmadiké: „*Nemzeti előhaladás az egyéni előhaladás összége.*“ A beérkezett művek Ladányi Gedeon és Szabó Károly ny.

*) A 100 frt pályadíj pályanyertes Lengyel Jánosnak az ünnepélyes ülés színe előtt kiadott.

r. egyetemi tanároknak adatván ki bírálatra, beadták a következő bírálati jelentést:

„A Kolozsvár városi alapítványból a böleszeti kar által kiadott ezen egyetemes történelmi pályakérdésre: „Fejtsék ki, hogy az arab állam keletkezése, különösen az arab cultura mit eredményezett kelet-, és mit Európa népeire nézve“ három pályamű adatott be, u. m. a 12 sz. „*Historia est testis temporum stb.*“, továbbá a 30 sz. „*Keressetek alkalmat a hajdanra visszazánézhetni, s érte melegülni*“, végre a 32 sz. „*Nemzeti előhaladás az egyéni előhaladás öszszege*“ jeligékkel. Alólírott bírálók e munkák gondos és lelkiismeretes átnézése után e következő nyilatkozatot teszik: E pályakérdés hirdetése általában véve sikerültnek mondható, nem csak azért, mert három ifjut ösztönzött a kérdés tanulmányozására, hanem azért is, mert a beadott munkák örvendetes bizonysgot tesznek a pályázók szép jövőt ígérő tehetségéről s komoly tudományos irányu szorgalmáról; és mert az elért eredmény olyan, hogy bár nem tulajdonítunk is e munkáknak absolut tudományos becsot; de mint kezdőktől származott tanulmányok, dicséretre méltók. A mi pedig viszonylagos becsöket illeti: A „*Historia est testis temporum*“ jeligéjü, noha sok érdekes részletet hoz föl, nincs oly kerekded egységgé alakítva, mint pályázó társaié. Különösön feltünik e hiánya a próféta jellemzésénél. Továbbá noha halványon felemlíti, de nem hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a próféta s utódai a khalifák kezében egyesült a teljesen korlátlan világi s egyházi hatalom. Azt pedig meg sem említi, hogy a khalifák birodalmának szétdaraboltatása volt az arab cultura terjedésének s felvi-

rágzásának egyik tényezője, amennyiben minden elszakadt rész fejedelme büszkélkedett abban, hogy a maga fővárosát Boglád vetélytársává tegye a tudományokban. E munka külsejét illetőleg megróvándónak látják a bírálók, hogy bekötetlenül adatott be. — 2. A „*keresetek alkalmat*“ jellegű munkában is vannak némely hibák. P. o. a spanyolországi emireket széltére khalifáknak nevezi; továbbá a keresztyének theologia vitáiról szólva azt mondja (75 l.) hogy azok „képtelenek voltak oly elkerülhetlenné, oly becsessé tenni magukat, hogy védelmükben a vér ne kiméltessék“, holott már az arabok hódító harczi idején nem ritka volt a keresztyének közt az ellenkező nézetűek véres üldözése. Továbbá, noha a munka elég, sőt nagyon hosszú, nem fejt ki elég világosan a spanyolországi keresztyének s arabok közti viszonyokat. (128—4 l.) Egy helyen pedig (130 l.) olyat állít, ami világosan mutatja, hogy az első századokbeli ker. papságot összezavarja a középkorival, midőn mondja, hogy „a népek tudatlanságba döntése volt az eszményi cél, a melyet a papság maga elé tűzött.“ Mert bár ama régi papság némely tettei a tudatlanságnak szolgáltak eszközül: a cél még akkor nem az volt, hanem a keresztyénség biztosítása a pogányság ellen. De e hiány s tévedések mellett is sokkal correctebb mű, mint az előbb említett. A próféta egyéniségét jól fogta fel s általában helyesen jellemezte; a kiválóbb eszményeket eléggé kiemelte, a rokon tárgyakat meglehetősen ügyességgel csoportosította. E tekintetben csak azt róvjuk fel némi hibájául, hogy némely oly részleteket is felölelt, a melyek el-

maradhattak volna ; a ker. eretnek felekezetek ösmertetését pedig aránytalanúl hosszúra nyújtotta. De legfőbb érdeme e munkának az, hogy a kérdés lényegét, u. m. az arab nép szereplésének eredményét világosan és elég helyesen állította össze. Stylja is correctebb, mint az előbb említett munkáé. Ellenben amazzal közös hibája az, hogy a leíró által ejtett helyesírási hibákat nem igazította ki. — 3. A „*Nemzeti előhaladás stb.*“ jeligéjü dolgozat a legsikerültebb a három közt, noha ebben is van mulasztás is, tévedés is. Mulasztás az, hogy nem méltányolja eléggé Konstantinápolynak az arab tudományosság megalapításra gyakorolt hatását, s túlságos befolyást tulajdonít e tekintetben a nestorianus szerzeteseknek s a spanyolországi zsidóknak. Sikerültebb e dolgozat a többinél annyiban, hogy szerzője mélyebben tekintett az események összefüggésébe, továbbá mindeniknél több önállóságot mutat mind a felfogásban, mind a szereplők s az események megítélésében. Mindenik pályatársánál szerencsésebben tudta megválasztani, miket mondjon és miket ne mondjon el ; a részletek összeállításában is legügyesebb, s a mi fődolog, a feladott kérdést is jól megoldta. Irálya is correctebb mint bármely pályatársáé. Minélfogva e munkát véljük megjutalmazandónak, megjegyezvén, hogy ha a Tököltes kar jónak látja és ha az illető szerző beleegyezik, hogy a jeligés levele ezen esetben is felbontassék, a 30-ik számú dolgozatot is nyilvánosan megdicsértetni óhajtjuk. Kolozsvártt, 1874 novemb.

4. Ladányi Gedeon s. k. Szabó Károly s. k.“

Ez együttes bírálati jelentés szerint, a beérkezett pályaművek közül legsikerültebb és a jutalom-

ra érdemes a harmadik, míg ugyancsak a bírálók a másodikat, ha szerzője beleegyezik a jeligés levél felbontásába, nyilvánosan megdicsérendőnek ítélik. A kar ennek folytán a 100 frt jutalmat egyhangulag a harmadiknak ítélte oda, melynek szerzőjéül, a jeligés levél felbontása után, **Török István** III-ad éves bölesészeti hallgató tünt ki.**) A másodikká vonatkozólag felszólítja a kar a szerzőt, az ünnepély alkalmával a jelentkezésre, s így a jeligés levél felbontásához való beleegyezésre, hogy nyilvánosan megdicsérettessék. Az elsőnek jeligés levele felbontatlanul elégettetett a kari ülésben.

III. A magyar történelmi kérdés volt: „Fejtse ki értekező: milyen befolyást gyakorolt a német birodalom Magyarországra a XI. században?“ A beérkezett egyetlen pályamű „*Szeresd hazádat*“ jeligével Szabó Károly és Ladányi Gedeon ny. r. egyetemi tanároknak adatván ki bírálatra, beadott egygyüttes jelentésük így hangzik:

„A kolozsvári m. kir. egyetem által Kolozsvár városa alapítványából kitűzött magyar történelmi pályakérdésre 31 sz. a. egyetlen pályamunka érkezett „*Szeresd hazádat*“ jeligével. Pályázó a kérdést: „Milyen befolyása volt a német birodalomnak Magyarországra a XI. században“ egész terjedelmében fogta fel. Munkáját melynek bevezetésében nemzetünk pogány kori életének a feladott kérdéssel összefüggésben álló főbb mozzanatait kellő rövidséggel és helyes világításban előre bocsátja, három részre osztja: az elsőben terjedelmesen kifejti a német birodalom és nemzet befolyását hazánkra a politikai

) A 100 frt pályadíj pályanyertes Török Istvánnak az ünnepélyes ülés színe előtt kiadott. 3

téren a második és harmadik részben pedig az egyházi és társadalmi téren gyakorolt befolyást rajzolja. Elismeri ugyan a német befolyásnak jó hatását arra, hogy a pogány magyar nemzet a keresztyén polgárisultság ösvényére téríttessék, de ezzel párhuzamban kitünteti azokat a hazánk önállására nézve veszedelmes irányzatokat, melyek a német uralkodókat, hittérítőket és bevándorolt lovagokat e téren tett működésökben vezették, s lelkesülten festi első nagy királyunk jellemét és böles politikáját, ki ezen veszedelmes törekvések háttérbe szorításával a független magyar egyházat s az önmálló magyar királyságot megalkotta. A német birodalomnak, valamint a hazánkba költözött németeknek közügyeinkre a politikai téren István király uralkodásának utolsó éveitől László király koráig gyakorolt befolyását, mint a mely hazánk politikai önmállására nézve veszedelmes irányu volt, s mint a mely az e korban oly gyakori belháborukat szította, határozottan elítéli és kárhoztatja, s kifejti, hogy csak nagy királyaink László és Kálmán jellemének és böles kormányzatának sikerült ezen befolyást megsemmisítve, Magyarországot hatalmassá tenni, s a magyar keresztyénséget állandóan megszilárdítani. A németeknek nemzetünkre ezen korban társadalmi téren gyakorolt befolyását is, mint a mely a nemzeti erköles romlására hatással volt, pályázó mind a mellett is elítéli, hogy a német jövevényeknek, kik hazánk ezen kori városainak nagyobb részét alapították a városi polgárisult élet kifejlődésére, a földmivelés, ipar és kereskedés emelésére tett érdemeit elismeri, bár eléggé részletesen ki nem fejti. Munkájának ezen része van legrövidebben adva s meggyőző bizonyi-

tékokkal kevésbé támogatva, mint az előbbi részekben kifejtett nézetei és ítéletei, a min azonban nem esudálkozhatunk, ha tudjuk, hogy az azon kori magyar társadalmi életre vonatkozó adatok egykoru vagy közel egykoru forrásokban mily gyéren fordulnak elő. — Pályázó ezen korszaki történelmi forrásainkban, kivéve királyaink törvénykönyveit, önálló kutatásokat nem tett ugyan, de gondosan áttanulmányozta Horváth Mihály, Szalay László, Bartal György, Kerékgyártó Árpád, Frank Vilmos, valamint bírálók és mások ezen korszakra vonatkozó munkáit s dolgozatában a szolgálai utánzástól menten, önálló felfogást, alapos és beható gondolkodást, bírálati érzéket s alakító képességet bizonyít. Munkájából kitetszik, hogy nem csak hazánk e korbéli történelmét, hanem a középkorbéli keresztyén államok egyházi és politikai viszonyait is tanulmányozta s kellően ismeri. Munkájának mint irodalmi műnek tervezete helyesen van alkotva és kivive; egység, kerekdedség van benne, előadása folyékony és világos, stylusa a magyar nyelvvel való bánásban gyakorlott kézre mutat. Mindezek következtében tekintetbe véve az ezen terjedelmes pályamunka kidolgozásához multhatatlanul megkívántatott studiumot s kitünő szorgalmat, e munkát, mely a feladott kérdést helyesen megfejtette, a kitűzött jutalomra érdemesnek tartjuk és ítéljük. Kolozsvárt, 1874 novemb. 6. Szabó Károly s. k. Ladányi Gedeon s. k.“

Az itt közlött együttes bírálat szerint pályázó a kérdést helyesen fejtve meg, s önálló felfogást, alapos és beható gondolkodást tanusítván, s a pályadíjra érdemesnek íteltetvén, a kar egyhangu határozatából a 100 frt pályadíjjal jutalmazandó. Szer-

zője **Benedek Albert** III-ad éves bölesészeti hallgató amint azt a felbontott jeligés levél mutatja.*) Ezen utolsó magyar történelmi pályaművet az említett bírálók együttes nyilatkozata alapján kinyomásra érdemesnek tartja a kar.

A classica philologiai kérdésre: „A parabasis Aristophanes vigjátékaiban“ egyetlen pályamű sem érkezvén be, a kar elhatározta, hogy ugyancsak 100 frt pályadíjjal az 187²/₃ évre is kihirdeti.

A bölesészeti karnak 1874 november 8-án tartott II-ik rendkiv. üléséből. Kolozsvártt, 1874 november 9-én.

SZAMOSI JÁNOS S. K.
e. i. dékán.

IV.

A mennyiségtan term. tud. kar jelentése.

Tekintetes egyetemi Tanács!

Karunk pályázatainak eredményéről a következőkben terjesztem elő jelentésemet:

1-ör. Az 187²/₃-ik tanévről fennmaradt egy állami 300 frtos ösztöndíjből a nagymélt. vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur jóváhagyásával 1873 július 1-én kitűzve volt következő pályakérdésekre:

I. A mennyiségtanból. „Melyek azok a módok és képletek, melyek által a kör kerületének az átmérőhöz való számarányát eddigelé kifejtették?

*) A 100 frt pályadíj az ünnepélyes ülésben kiadatott.

Megkivántatik az algebrai és geometriai elvekből való lehozataluk és vélemény arról, hogy melyik mód a legalkalmasabb a gymnasiumi és reáloskolai tanfolyamokban való ismertetésre?“ Jutalma 50 frt.

II. A természettanból. „Irassanak le a fluorescentia és kapcsolatban phosphorescentia név alatt ismert tünetmények s ezeknek törvényei, tekintettel a legújabb felfedezésekre.“ Jutalma 50 forint.

III. A vegytanból. „Kerestessék a legegyszerűbb módszer a huyany készítésére s állittassanak elő annak vegyületei közül a kevésbé ismerteket.“ Jutalma 100 forint.

IV. A növénytanból. „Adassék elő tüzetelesen a phyllotaxis története és jelen állása.“ A netán végzendő controlle munkálatoknál készült rajzok és praeparatumok az értekezéshez okvetlenül melléklendőek. Jutalma 100 forint.

Beérkezett egy pályamű a mennyiségtani kérdésre „*Győzzön a jobb.*“ jelige alatt, mely bírálatra kiadatott Dr. Martin Lajos ny. r. tanár és Dr. Réthy Mór ny. rk. tanár uraknak. Dr. Martin Lajos és dr. Réthy Mór bírálati véleményeiket a következőkben terjeszték a kar elé:

„A 80 lapra terjedő értekezés elég nagy szorgalommal és fáradsággal van írva s a pályakérdést elég hosszadalmasan tárgyalja ugyan, de a tudomány azon színvonalán nem áll, hogy azt díjazásra ajánlani tudnám. A munka ugyanis minden látszatos rendszeresség mellett még is zavaros és hiányos. Egyrészt oly dolgokat tartalmaz, melyek (mint pl. a logari. sor lehozatala) oda nem valók, vagy melyekre (mint exponential sorok s a Moivre-

féle tétel) csak egyszerűen hivatkozni kellett volna; másrészt ismét oly alapállításokat és tételeket foglal magában, melyek igaz voltát ugyan senki kétségbe nem vonja, de melyeket közelebről igazolni kellett volna az értekezésben, azonban sehol igazolva nincsenek. Így pl. állítja a 4. lapon, hogy a kör kerület hossza a sugár hosszával egyenes arányban áll, a 11. lapon állítja, hogy a kör kerülete egyenlő a kör kerületével, szorozva azt a sugár felével stb. melyek mind megannyi sarktételek, melyek bizonyítása az értekezésből kimaradt. Egyáltalában azt lehet mondani, hogy szerző a kérdés analyticai oldalát feltűnő előszeretettel, az elemi oldalát ellenben igen mostohául tárgyalta. A pályadíj kiadását csak azon esetben tartom igazoltnak, ha a kar a pályadíj elévülését más módon ki nem kerülhetné. Végül meg kell említenem, hogy a pályakéziratban Ferenczy István kézírását felösmerém. Kolozsvártt, 1874 oct. 4-én. Dr. Martin Lajos s. k.“

„Azon elvből indulva ki, miszerint pályadíjat csak kinyomatásra érdemes műnek ítélhetünk oda, a „*Győzzön a jobb*“ jeligés mennyiségtani pályaművet jutalmazásra nem ajánlhatom. E véleményem indoklására hivatkozván azokra, a miket a műről dr. Martin Lajos ny. r. tanár, mint bíráló elmondott, s még azt emelem ki, hogy szerző a bizonyításnak alapul szolgáló elvek tisztába hozására nem fordít elég gondot; kilátszik ez az egész munka rendszertelenségéből, mert e rendszertelenségnek az az oka, hogy a π . kiszámítására szolgáló képletek levezetési nem azou elvek szerint vannak csoportosítva, a melyekre a levezetések alapulnak. Hibáztatom azt is, hogy π .

végszerűtlenségének bizonyításánál megelégszik a pusztá látszattal. Abból, hogy $\pi = \frac{\log \sqrt{-1}}{\sqrt{-1}}$ még közvetlenül nem látom, hogy π . végszerűtlen. Jó lett volna egy pár szóval megmondani, hogy miért hiszi szerző az egyenlet által π . végszerűtlenségét bébizonyított-nak. A szerző képessége azonban mindezen hiányok daczára is kitűnik a munkából s ennek alapján remélhetni, hogy a „*Győzzön a jobb*“ pályaműből gondos átdolgozása után jó munka válhatik még. Kolozsvár, 1874 nov. 5-én. Dr. Réthy Mór s. k.“

Minélfogva az előterjesztett fennebbi birálatok egyező véleménye szerint a pályadíj ki nem adatik. A kar ennélfogva a szerző nevét rejtő jeligés levélkét a f. é. október 28-án tartott ülésen elégette.

2-or A tekintetes Kolozsvár sz. kir. városa évi 400 frtos alapítványából 1874. évi február 9-én kitűzött következő pályakérdésekre:

I. A természettanból. „Kivántatik azon tünetek tüzetes leírása és megfejtése, melyek a különböző testeknél észlelhetők, ha azok egy erős delej hatásterén belől léteznek.“ Jutalma 100 frt.

II. A vegytanból. Vizsgáltassék néhány Xanthagensav-só száraz lepárlási terménye oly irányban, hogy: a) állitható-e így elő czélszerű „Mercaptan. b) képződnek-e a mellett még más termények?“ Jutalma 100 frt.

III. A mennyiségtanból. „Adva van két tetzés szerinti kerülék, határozassék meg egy harmadik kerülék, mely amazokat megérinti. A feladvány ily általánosságban határozatlan lévén, határozassanak

meg azon feltételek, melyek mellett az érintő kerületek középpontjainak sorozata: a) ismét kerületet, vagy b) hajtalékot, vagy c) menteléket adnak. Végül kívánatos az összefüggést kimutatni ezen és a körök érintkezéséről szóló analog feladvány között.“ Jutalma 50 frt.

IV. A földtanból. „Irassanak le a Szamos völgye Szászfenes és Szamosfalva közt fekvő részének jelenkori (alluvial) és negyedkori (diluvial) képződményei. A gyűjtött ásványok, kövületek, kőzetek és talajnemek meghatározva és rendezve a pályamunkához esatolandók.“ Jutalma 50 frt.

V. A növénytánból. „Mután a Robert Brown és de Candolle által felállított nézet, hogy a növények magtanyája (Placenta) csak levélképződmény lehet, az újabb vizsgálatok által változást szenvedett, a mennyiben kimutattatott, hogy a Primulaceak, Solanaceak, Lobeliaceak, Ericaceak, Malvaceak és Hypericaceak magtanyája valóságos tengely képlet és hogy az Anagraceak, Cruciferak, Resedaceak és Mesembryanthemaceak magtanyái egészen önálló blastemak, úgy hogy ezek a kehely szírom, himpor és gyümölcs levél körök mellett egy új kört képeznek: kívántatik a fennnevezett eseteknek utánvizsgálása, kiegészítése és más családokkal bővítése. Érdekes volna még a vizsgálatoknál arra is figyelemmel lenni, vajjon ezen axil és blastem képződések bizonyos nagyobb osztályokra is jellemzők vagy pedig csak elszort családoknál jönnek elő.“ Jutalma 50 frt.

VI. Az állattanból. „Irassék le önálló vizsgálatok alapján a Kolozsvár körül igen gyakori „Gordius aquaticus L. bonczana.“ A pályaműhöz

a vizsgálatra vonatkozó rajzok és góresői készítmények melléklendők. Jutalma 50 frt.

Beérkezett két pályamunka, egy a természet-tanira, „*Perpetua stillans gutta cavat lapidem*“ jelige alatt, és egy a növénytanból

„*Minden órádnak leszakaszd virágát;
A jövődönnek sivatag homályát,
Bízd az Istenség vezető kezére,
S élj az idővel.*“

jelige alatt. A természettani pályamű bírálatra kiadatott dr. Abt Antal ny. r. tanár és dr. Réthy Mór ny. rk. tanár uraknak, kiknek bírálati véleményük a következő:

„A természettanból 187³/₄ tanévben kifüözött pályakérdésre: „Kivántatik azon tünemények tüzetes leírása és megfejtése, melyek a különböző testeknél észlelhetők, ha azok egy erős electromagnes delejes mezőjébe hozatnak.“ Jutalomdíj 100 frt. (Kolozsvár sz. kir. város alapítványából.) Egy pályamű érkezett be ezen jelige alatt: „*Perpetua stillans gutta cavat lapidem.*“ Ezen pályamű, mely 55 negyedréti lapra terjed, egy rövid bevezetésből a szerző által használt készülék leírásából és 7 szakaszból áll. Az első szakasz a delejes (magneticus) és keresztdelejes (diamagneticus) tüneményeket általánosan és a szilárd testek magaviselétét a delejes mezőben ismerteti. A második a folyadékok és oldatok, a harmadik szakasz a gázok és lángok ide vonatkozó tüneményeit tartalmazza. A negyedik szakaszban a keresztdelejesség elmélete, az 5-ikben a jegcezek delejessége a 6-ban a delej okozta fény-sarkítás és végre a 7-ben a villanyszikra delejezése tárgyalatik. A pályamű szerzője a kútforrások ta-

nulmányozása által magának a leirt tünetenyekről, ezeknek törvényeiről és elméletéről teljes fogalmat szerzett és az által, hogy egyes tünetenyekről saját nézetét fejezi ki bizonyítékát is adja, hogy a tünetenyek benső összefüggését áttekinteni képes. Legnagyobb értékét azon nagyszámu érdekes észleletek teszik, melyeket szerző különböző összesen mintegy 100 féle és egynehány olyan testen is tett, melyek ez irányban még nem voltak megvizsgálva. A tünetenyek értelmezései is rendszeres összefüggésben vannak leírva. Ezeknek alapján és egy kisső a gyarló iránytól eltekintve a pályamunkát a Kolozsvár sz. kir. városa által kitűzött 100 frtnyi jutalomra teljesen méltónak találjuk. Kolozsvár, 1874 nov. 11. Dr. Abt Antal s. k. Dr. Réthy Mór s. k.“

A bírálók itt közlött egyező véleménye szerint a pályadíj kiadandó lévén, a kar f. é. október 28-án tartott rendes ülésben a szerző nevét rejtő jelígés levelet fölbontotta s kitünt mint szerző **Faragó János** math. term. tud. III. éves hallgató.*)

A növényntani pályamű bírálatra kiadatott dr. Kánitz Ágost és dr. Entz Géza ny. r. tanár uraknak, kiknek bírálati véleménye így hangzik: A „Kolozsvár városa alapítványából kiirt növényntani kérdésre ugyancsak egy értekezés küldetett be postán, ez azonban 120 góresői készitmény által kísértetik, s kimutatja, hogy igen sok placenta nem plyllontermészetű s a szerző osztályozása kitünteti, hogy a kérdés tanulmányozásával behatóan foglalkozott és magasabb tudományos igényeket is kielégítő egé-

*) Pályanyertes az ülésben nem lévén jelen, a 100 frt pályadíj később adatott ki.

szet iparkodott adni. Fájdalom a mellékelt görösői készítmények közül eltört egy pár az úton, az épen maradt több mint 100 készítmény is elég alkalmat nyújtott azonban szerző munkájának ellenőrzésére. A készítmények ugyan kivitelre nézve a kezdő görösövezőt gyaníttatják, a leírás és magyarázat azonban szerzőt, mint igen lelkiismeretes pontosságra törekvő ifjút tüntetik fel. Ezeknek alapján alólírottak azon nézetet fejezik ki, hogy a beérkezett pályamű a hozzátkötött igényeknek megfelel, esekély változtatások és kiegészítések után kinyomatásra alkalmas leendő és mindezeknél fogva szerzőjének az 50 frtos pályadíj odaitéendő volna. Kolozsvártt, 1874 okt. 10-én. Dr. Entz Géza s. k. Dr. Kánitz Ágost s. k.“

A bírálók egyező véleménye szerint a pályadíj kiadandó lévén, a kar október 28-án tartott rendes ülésében a szerző nevét rejtő jelíges levelet felbontotta, s kitünt mint szerző: **Szabó Lázár** math. term. tud. II. éves hallgató.*)

3-or. A dr. Koch Antal ny. r. tanár által 1874 május 6-án felajánlott 50 frtból kitüzött következő pályakérdésre: „Kerestessék egy magyarloni trachlyt fajnak egyrészt s a benne kivált földpátnak, másrészt pontos mennyileges vegyelemzése.“ Jutalma 50 forint.

Beérkezett egy pályamunka: „*Opposita juxta se posita magis elucescunt*“ jelige alatt. A pályamű bírálatra kiadatott dr. Koch Antal és dr. Fleischer Antal ny. r. tanár uraknak. kiknek bírálati vélemények a következők:

*) Az 50 frt pályadíj az ünnepélyes ülés színe előtt kiadatott.

„Az ásványközettanból kitüzve volt pályakérdésre „*Opposita juxta se posita magis elucescunt*“ jelige alatt beérkezett ily czimü pályamunkára: „Az apátkúti kőbányákból fejtett visegrádi trachyt mennyileges elemzése, tekintettel a benne előforduló földpátra“ — véleményem a következő. Pályázó a fenn említett trachytot és a benne előforduló földpátot külön először minőlegesen és azután az ilyen vegyületek elemzésére előirt úton és módon mennyilegesen pontosan vegyelemezte, röviden és világosan leirván egész eljárását. Megtette a szükséges ellenőrzési elemzéseket s az eredmények közel összevágása bizonyosága az elemzés kivitele pontos és helyes voltának. Ásvány és közettani szempontból kívánatos lett volna az elemzési eredmények interpretációja és összeegyeztetése a már létező trachyt és földpát elemzésekkel; de miután ezen kívánalom a pályakérdésben különösen ki nem volt téve, annak hiánya a pályamunka értékét és a pályázó érdemét nem csökkenti. Mivel tehát pályázó a kitüzött pályakérdésre kellően megfelelt, részemről a jutalmat odaitélem. Kolozsvártt, 1874 október 10-én Dr. Koch Antal s. k.“

„Az ásvány közettanból kitüzött következő pályakérdésre „Elemeztessék az apátkúti kőbányákból fejtett visegrádi trachyt, tekintettel a benne előforduló földpátra“ egy pályamű érkezett be a következő jeligével „*Opposita juxta se posita magis elucescunt.*“ A pályamű bekötte és 24 számozott lappal oct. 8-án küldetett át aláírrthoz a tkts dékáni hivataltól bírálat végett. A következőkben lesz szerencsém annak bírálatát adni. Először is a mi általában véve az

alkalmazott elemzési módszereket illeti: azok olyanok, melyeket épen ily ásvány elemzéseknél a legcélszerűbben szoktunk alkalmazni. Ezek, valamint az egyes főbb kézműveletek meglehetősen részletes és helyes leírása által a szerző által végrehajtott elemzésekhez bizalommal viseltethetünk. A részletes megjegyzéseket illetőleg, először is hiányosnak tartom, hogy szerző az 5-ik lapon és más sok helyen az ellenőrző kísérletek összes számadatait nem adja elénk, hanem csak egyszerűleg azok százalékos eredményeit. Az Alumíniuméleg tisztaságának megvizsgálásánál (6. lap) egészen felesleges azon „többszörösen befőzés.“ A vaséleg ellenőrző meghatározásánál térfogatos úton eszközözve (9. l.) hibás számítás van. Helyesen kiszámítva 6.77% helyett lesz 7.07%, s 6.71 helyett 6.9% ugyanazon meghatározásban nem helyeselhető, hogy szerző ily tömény chameleon oldatot vett, miszerint az egész művelethez alig kellett 2—2½ C.C. Ily esetben ugyanis abból már pár cseppel több vagy kevesebb és az eredmény számai lényegesen alteráltatnak, míg ha szerző pl. vagy 10-szer ily hígat vesz, az eredmény sokkal pontosabb leend. A 10-ik lapon szerző a CaO%-os meghatározásában hibás számot alkalmaz: u. i. 0.036 helyett 0.044-et, de a számítási eredmény helyes levén, az nem más mint lapsus calami. A víz meghatározására nézve megjegyzendő, hogy az nem egészen megbízható, a mennyiben egyszerűen az izzítás által nyert súlyvesztéséget vétetik viznek; s különösen mert ezen meghatározásra vett mennyiség — tekintve a nagyon kis súly vesztéséget — is kevés. A 12-ik lapon, hol szerző az ásvány Foly-

kőnenyvel való felnyitásával határozza meg az egyes alkatrészeket, szintén hiányoznak az Al-, Fe- és Mn. meghatározásának eredeti számadatai; s csakis %-os eredmény van feltüntetve. Hasonlókép a 13. lapon a Ca és Mg-ot illetőleg. A 15-ik lapon a K. és Na. ellenőrző meghatározásánál szintén ezen hiány mutatkozik. A mi a földpát elemzését illeti, szintén mint a trachytnál hiányoznak a controll kísérletek eredeti számadatai. A táblázatos összeállításnál hasonló hibába esik szerző, mert elmulasztja itt is először minden egyes kísérlet %-os adatait feljegyezni, s csak azután egy utolsó rovatban adni a közép értéket, s végre a 22-ik lapon a földpát fajsúlyának meghatározásánál, a két meghatározás nem vág kellőleg össze, a mennyiben a két kísérlet súly különbszete 0.13. Hamár most ezen részletezés után általános ítéletet akarunk hozni, az oda fog kimenni, hogy miután a felhozott hiányok egyrészt, mint az ellenőrző számadások kihagyása, valamint a hiányos táblázatos kimutatás inkább alaki hiány, más részt az egyes módszerek és kézműveleteknek kifogásolt részei, az elemzés érdemleges részét, t. i. a nyert eredményt lényegesen nem alterálják, — azt vélném, hogy szerző a pályázati kérdést sikeresen megoldván, neki a pályadíj kiadandó. Azon esetben azonban, ha e munka kinyomatnék, vagy nagyobb terjedelemben közzététetnék, köteleztessék szerző azon utánpótolható számadatokat és hiányzó táblázatos kimutatást beszolgáltatni. Kolozsvártt, 1874 okt. 10. Dr. Fleischer Antal s. k.“

Dr. Koeh Antal és dr. Fleischer Antal bírálók itt közölt egyező véleménye szerint a pályadíj ki-

adandó lévén a kar folyó évi október 28-án tartott
rendes ülésében a szerző nevét rejtő jeligés levelet
felbontotta s kitünt mint szerző: **Lengyel Alajos**,
az 187^{3/4} tanévben a kolozsvári m. kir. tud. egye-
tem volt hallgatója.*) A pályaművek a kar levéltárá-
ba eltétettek.

DR. KOCH ANTAL S. K.

e. i. dékán.

*) A nyert pályadíj távollévő pályanyertesnek hivatalos úton
kézbesítettett.





III.

A magyar kir. tud.-egyetem

JUTALOM TÉTELEI

AZ 187¹/₅ TANÉVRE

ÉS A

PÁLYÁZATI SZABÁLYOK.

A jog- és államtudományi karéi.

1.

A Ricardo meg a Carey-féle egymással ellentétes nézetek a járadékról (Rente) megbirálandók, és kimutatandó, hogy melyik nézet felel meg inkább az objectiv igazságnak. Jutalma 150 frt.

2.

A végrendeleti alakok kifejlődési története Justinian császár törvényhozásáig bezárólag. Jutalma 100 frt.

3.

Adassék elő Magyarországon a királyság alapítása óta 1848-ig fennállott pénzügyi jog- és igazgatási rendszer, tekintettel a különállás korszakában fennállott erdélyi pénzügyi rendszerre. Jutalma 100 forint.

4.

Fejtessenek ki azon elvek, melyek valamely büntetőtörvény büntetés rendszerének megállapításánál irányadók, s mutattassék ki, hogy hazai viszonyainkhoz képest az alkotandó magyar büntető tör-

vényben, minő büntetés rendszer alkalmazása kívánatos. Jutalma 75 frt.

5.

Kivántatik: Krause Károly Keresztély Frigyes jog-bölcseleti rendszerének, valamint azon hatásnak ismertetése, melyet a Krause-féle tanok a bölcseleti jogtudományra gyakoroltak. Jutalma 100 frt.

6.

Mutattassék ki az ausztriai- és a magyar magánjognak a család és családi vagyonjogra vonatkozó szabályai közötti elvi eltérés, s fejtessenek ki azon alapelvek, melyeken az eltérések a kor szellemének megfelelően összeegyeztethetők. Jutalma 75 forint.

7.

Adassék elő a perbeli kifogások (Prozesseinreden) tana, történeti kifejlődésében, valamint jelenlegi állásában, mutattassék ki a magyar polgári törvénykezési rendtartásban elfogadott e részbeni elmélet és végül, miként alkalmazható a helyesnek felismert elmélet ezen törvényre. Jutalma 100 frt.

Az orvostudományi karéi.

8.

A leiró- és tájbonecztanból. Állíttassék elő a bonecztani muzeum részére használható és fenntartható állapotban a felső végtag összes képleteinek

készítménye, u. m. az izmok, idegek, üterek, viszerek és bőnyékkal együtt. Az előállított készítmény mellé annak egyszersmind alapos és tüzetesen körvonalozott leírása is csatolandó. Jutalma 50 frt.

9.

Az élet- és szövettanból. Irassanak le görösövi buvárlat nyomán az inszövet finomabb szerkezeti viszonyai. Csak az illető görösői készítményekkel ellátott munkálatok fogadtatnak el. Jutalma 100 frt.

10.

A kórbonezttanból. Adassanak elő a kórboneztani intézetben rendelkezésre álló anyag felhasználásával a rákos daganatok elsődleges kifejlődésére és továbbterjedésük módjára vonatkozó elméletek. Mily gyakran és mely szervekben fordultak elő itt a kolozsvári kórházban az utolsó 4 év alatt a különböző rák-alakok. Jutalma 100 frt.

11.

Az általános kórtnból. Adassanak elő az örökletes betegségek (morbi haereditarii) kórszármazási szempontból, különös tekintettel a vérrokonság és fajkereszteződés befolyására. Jutalma 50 frt.

12.

A gyógyszerertanból. Adassék elő általában véve a Rheum gyök-ér isméje, különös figyelembe vételével a kereskedelembe előforduló Rheumgyökerek fajkülönzeti isméjének, egyszersmind irassanak le a gyógyszerertani intézet gyűjteménytárának Rheumgyö-

kerei szövettani és vegyi alapon. Az értekezéshez rajzok és készítmények melléklendők. Jutalma 100 frt.

13.

A belgyógyászatból. Tárgyaltassék a váltóláz összes alakjaival általában s adassék elő a váltóláz kór-ok, kórszármazás, kórbonez, kórisme, kórlefolyás, kórjósolat és gyógytana. Jutalma 50 frt.

14.

A sebészetből. Adassék elő a sebek gyors gyógyulása (prima intentio) saját tapasztalatok, kísérletek, és górcsői vizsgálatok alapján. Jutalma 50 frt.

15.

A szemészetből. Adassanak elő a különféle vizsgálati módok a szem fénytörési rendellenességének meghatározására a szemkóródai beteg anyag felhasználásával. Jutalma 50 frt.

16.

A [szülészetről. Adassanak elő a művi koraszülés (partus praematurus urtificialis) különböző módszerei, különös tekintettel a javallati mozzanatokra, az eredmény biztosságára, valamint az illető módszereknek befolyására, az anya egészségére. Jutalma 50 frt.

17.

Az államorvostanból. Adassék a városok építkezése egészségügyének tárgyalása általában, s

fejtegettség ez irányban Kolozsvár városának jelen állapota. Jutalma 100 frt.

A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karéi.

18.

A parabasis Aristophanes vigjátékaiban. Jutalma 100 frt.

19.

Adassék elő az induktio elmélete és bizonyító ereje, különös tekintettel Aristoteles, Verulami Bacon és Mill J. Stuart idevágó tanaira. Jutalma 100 frt.

20.

Minő hatással voltak századunk paedagog-reformerei a nevelés ügyre? Jutalma 100 frt.

21.

Mutattassék ki az öszszes illető helyek tekintetbevételével, mennyiben mondható Virgilius bucoliconjaiban Theokrit idiljei utánczójának. Jutalma 50 forint.

22.

Opitz irodalmi működése Erdélyben „Zlatna“ czimü költeményének értelmezése és fordításával. Jutalma: 50 frt,

23.

A kotnári tudomány-egyetem s a többi XVI—XVII. századbéli román tanintézetek állapota, és befolyásuk a román irodalomra. Jutalma: 50 frt.

24.

Ki és mikor állította meg annak a polgári évnék a szerkezetét, a melyet Julius féle évnék (annus Julianus) neveznek, melyek azok a nemzettek, a melyek ez évet használják és micsoda alakban és felosztással használták és használják mai napig? Jutalma: 50 frt.

A mennyiségtan természettudományi karéi.

25.

A mennyiségtanból. Melyek azok a módok és képletek, melyek által a kör kerületének az átmérőhöz való számarányát eddigelé kifejtették?

Megkivántatik az algebrai és geometriai elvekről való lehozataluk, és vélemény arról, hogy melyik mód a legalkalmasabb a gymnásiumi és reáliskolai tanfolyamokban való ismertetésre? Jutalma 50 frt.

26.

A természettanból. Irassanak le a fluorescencia és kapcsolatban a phosphorescentia név alatt

ismert tünemények s ezeknek törvényei tekintettel a legujabb felfedezésekre. Jutalma: 50 frt.

27.

A vegytanból. Vizsgáltassék néhány Xanthogensavsó száraz lepárlási terménye oly irányban, hogy:

a) állítható-e így elő czélszerű Merkaptán;

b) képződnek-e e mellett még más termények?
Jutalma: 100 frt.

28.

A növénytanból. Vizsgáltassanak a magyar füvek (Gramina) stomái; különös tekintettel Pfitzer vizsgálataira, ki kimutatta, hogy a talaj is befolyással bír a stomák fejlődésére. — A benyujtandó értekezéshez góresői készítmények okvetlen melléklendők. Jutalma: 100 frt.

29.

A mennyiségstanból. Kivántatik akár synthaeitici, akár analytici, akár vegyes uton annak kimutatása, hogy a kupszeleteknek mik lesznek főbb tulajdonaik azon esetre, ha Euclides XI. axiomája nem érvényes. Mely tulajdonaik függetlenek az axiomától s a többieknek melyek felelnek meg a közönséges geometriában? Jutalma: 50 frt.

30.

Az ásványtanból. Irassanak le a Szamosvölgy Szász-Fenes és Szamosfalva közt fekvő részének

jelenkori (alluvial) és negyedkori (diluvial) képződményei. A gyűjtött ásványok, kövületek, kőzetek, talajnemek meghatározva és rendezve a pályamunkához csatolandók. Jutalma: 50 frt.

31.

Az állattanból. Irassék le a *Lumbricus terrestris* L. bélesatornája, s fordittassék egyszersmind figyelem a nevezett féreg bélesatornájában tanyázó élődickekre. A pályamunkához készítmények és rajzok melléklendők. Jutalma: 50 frt.

32.

A természettanból. Irassanak le azon különböző módszerek, melyek eddig a hőegység és a mechanikai munkaegység közt meglévő viszonyok meghatározására alkalmazva lettek. Ezen módszerek közül egy néhány tüzetesen, a többi csak lényegében és az eredményekkel adandó elő. Jutalma: 50 frt.

33.

A vegytanból. Eszközöltessének Kolozsvár nevezetesebb vizeinek mennyileges vegyelemzéseit különös tekintettel azoknak ivó és ipari célokra való használhatóságára. (Szamos vize be- és kifolyásánál, Talpaskút, egyet. intézet kútja, egy hozsdáti közkút, házsongárdi kút stb. stb. Jutalma: 150 frt.

34.

A mennyiségtanból. Irassék egy értekezés a görbe vonalok és felületek beburkolásáról, alkal-

mazván ezt néhány válogatott példára az elemző mértan köréből.“ Jutalma: 100 frt.

35.

Az ásványtanból. Vizsgáltassanak meg és irassanak le a Kolozsvár és Kolozs-Monostor határán belül található ásványok és kőzetek, különös tekintettel azoknak ipari alkalmazhatóságára. A gyűjtött ásványok és kőzetek a pályamunkához melléklendők. Jutalma: 100 frt.

36.

A növénytanból. A kolozsvári muzeum-kertben lévő két tó tisztogatása csakis időkérdés lévén, kivántatik az ezen két tóban előjövő mozatfajok gyűjtése, praeparálása, meghatározása és összehasonlítása Kolozsvár város többi részeinek mozat virányával. A benyújtandó értékezéshez góresői készítmények okvetlen melléklendők. Jutalma: 50 frt.

37.

Az állattanból. Irassék le valamely izlábú petéjének fejlődése. A pályamunkához készítmények és rajzok melléklendők. Jutalma: 50 frt.

Pályázati szabályok.

1. A tudomány-egyetem által kihirdetett jutalomtételekre csak a kolozsvári tud. egyetem rendes,

és a gyógyszerészeti tanfolyam hallgatói pályázhatnak.

2. A pályázatok nyelve — ha csak különösen más nincs határozva — egyedül a magyar.

3. Valamennyi pályadolgozat beadásának határnapja 1875 október 1-sője. A jutalmak 1875 december 20-án adatnak ki az egyetem ünnepélyes közülésében.

4. A pályadolgozatok negyedrétbén, tisztán, más által írva, lapszámozva, bekötve és jeligével ellátva nyújtandók be.

5. A dolgozatokhoz használt források és segéd-eszközök pontosan megjelölendők.

6. A szerző nevét és egyetemi hallgatói minőségének megjelölését tartalmazó pecsételt levelen ugyanazon jelige álljon, mely a pályamű czimlapján olvasható.

7. A pályaművek az illető karok dékáni hivatalaihoz küldendők be.

8. A nevezett kellékekkel nem bíró, vagy a kitüzött határidő után érkezett dolgozatok pályázatra nem bocsáttatnak.

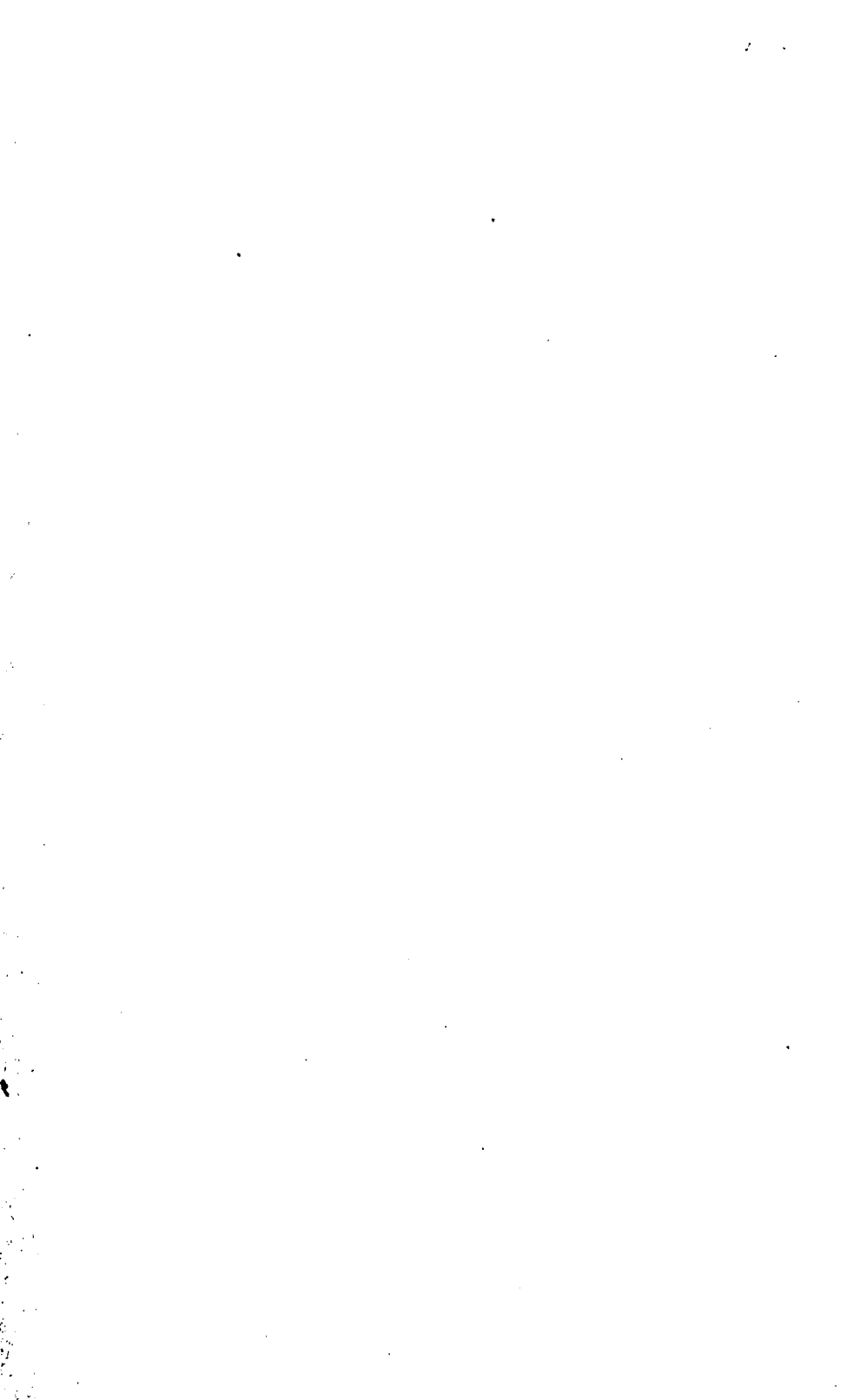
9. A beérkezett kéziratok semmi szin alatt nem adatnak vissza, hanem az illető kar levéltárában maradnak.

10. A jutalom a viszonylag legjobb munkának csak azon esetben adatik ki, ha az magában véve is díjra méltónak találtatik.

11. Rendszerint pályadíjat csak egyes dolgozó nyerhet el; a mennyiben azonban a pályakérdést kitüző kar többek közreműködését is helyén lévőnek találná, a díj ezeknek is kiadatik.

12. A pályamű szerző tulajdona marad, ki annak kinyomatása felől szabadon rendelkezhetik. Ha azonban művének kiadása alkalmával az egyetemi pályázatra, illetőleg jutalmaztatására hivatkozik, köteles a bírálatokat egész terjedelmükben a dolgozathoz kinyomatni.





IV.

BESZÉD,

MELYLYEL

FINÁLY HENRIK

az erdélyi muzeum-egylet titkára, és az érem- és régiségtár igazgatója, a magyar tudományos akadémia és a római Instituto di corrisponzenza archeologica levelező, az erdélyi román népmívelő egylet és az országos gazdasági egylet tiszteletbeli tagja, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara elnöke, a történelem segédtudományainak ny. r. tanára és a kolozsvári királyi tudomány-egyetem e. i. rectora,

AZ ÜNNEPÉLYT BÉZÁRTA.

A Hellenek hajdan díszszobrokkal tisztelték meg az olympiai versenyek győzelmes küzdőit.

Bár mekkora fontosságot tulajdoníthattak is az olympiai játékoknak, alig lehet feltenni, hogy magát a játszi versenyben kivívott győzelmet oly roppant érdemnek tekintették volna eredetileg, a mely valakit a nemzet köztisztelete tárgyává tehesen oly mértékben, hogy még életében szoborban megörökítsék emlékét. Tán inkább azt akarta a nemzet e szobrokkal kifejezni, hogy azokat, a kik ily győzelemmel tanuságot tettek kitűnő tehetségeikről, számban tartja, és megvárja tőlük mind azoknak a reményeknek a teljesítését, a melyeket e győzelemmel magok iránt felköltöttek.

Ha meggondoljuk, hogy ma mindinkább közmeggyőződésé válik az az igazság, hogy a tudomány szabadság, a tudomány hatalom: tán nem mondok nagyot, ha az oly tudományos versenyeket, a minőnek lefolyását ma itt láttuk a díjak kiadásával végződni, magunkra nézve éppen oly fontosaknak mondom, a mily fontosak voltak a Hellenekre nézve az ők játékversenyei. Az igaz, hogy a mi versenyaink szemlélésére nem gyül egybe egy egész nemzet, és a mi versenyaink győzteseinek szobrot nem emel a haza; de egyben mégis talál a hasonlatosság és ez egy tekintet az, a melyet kiválóan kívánok önöknek

szivökre kötni, a kik ma itt munkáikért nyilvános dicséretben, pályabérben részesültek.

Önök szép tehetségnek, nemes törekvésnek adták bizonyosságát és ezért méltán nyernek díjt és kitüntetést; de épen azért, mivel ma csak is a nyilvánult tehetséget, a helyes irányu törekvést tüntetjük ki: önöknek a ma nyert díjt nem szabad jutalomnak tekinteni. Önök ma az egyetem kezéből foglalót fogadtak el, a melylyel az az intézet, a mely hivatta van önök tehetségét mivelni és fejleszteni, önök törekvéseit vezérelni és előmozdítani, lefoglalja e tehetséget és törekvést a haza és a nemzet nevében; a melynek elfogadásával önök szoros kötelességet vállaltak el, azt a kötelességet, hogy azt a szép tehetséget, a melyet istentől nyertek, azt a nemes törekvést, a melyre a komoly tudománynyal való megismerkedés által buzdultak, lankadást nem ismerő kitartással a haza és a nemzet javára, felvirágzására és gyarapodására érvényesítsék és gyümölesöztessék. E kötelesség teljesítésére kívánok önöknek erőt, egészséget és életet.

Tisztelt gyülekezet! Fogadják egyetemünk köszönetét, hogy szivesek voltak ünnepünket jelenlétökkel díszíteni. Adja az ég, hogy mind boldogabb körülmények közt és mind fényesebb sikerrel osztogathassa egyetemünk az idők végtelen során végig e nemes város alapította díjakat, hogy virágzó városban mint virágzó egyetem méltó örömmünetet ülhessen mindenha megnyilása évfordulóján!

B 11733

